

DENISA FULMEKOVÁ

DOKTOR
MRÁZ

DOKTOR MRÁZ

DENISA FULMEKOVÁ

DOKTOR
MRÁZ

slovart

Text © Denisa Fulmeková 2018
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2018

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-3565-1

1.

Práve chcel odložiť na policu kartónový fascikel s kópiami zmlúv, keď sa ozvalo slabé zaklopanie. Podišiel k dverám, stisol kľuku a prekvapený uvidel na chodbe svoju ženu.

„Betka? A čo tu stojíš?“ V jej bledej, štyridsiatimi ôsmimi rokmi už trochu poznačenej tvári zbadal strach. „No tak, čo sa stalo?“ chytil ju za lakeť a potiahol dnu. Videl, že v jednej ruke drží zvinuté noviny a v tej druhej zasa zvierá vreckovku. Do jeho kancelárskych priestorov chodievala málokedy, cez deň ho nezvykla rušiť. Len občas, keď sa príliš zasedel nad robotou, poslala Rózu, aby ho zavolala na obed.

„Róza mi priniesla noviny!“ Alžbeta ich rozprestrela na jeho masívny písací stôl a nervózne obracala stránky, kým sa meravo neodtiahla: „Od rána váham, či ti to ukázať, ale beztak by ti to niekto podstrčil.“ Zamierila ukazovákom na papier. „Aha, tu!“

Na stránke dominoval tučným písmom hlavný titulok: Zázračná premena dr. Martona na dr. Mráza.

„Naša slúžka číta Gardistu?“ spýtal sa naoko nevzrušene a sadol si za stôl s otvorenými novinami.

„Jej otec to odoberá, ale vraj len preto, aby bol informovaný.“

„Zjavne sa teda poponáhľal, aby informoval aj nás.“ Doktor Mráz si povolil tuhý uzol na kravate.

„Taký hnoj!“ uľavila si Mrázová a jej manžel si začal čistiť okuliare. „Čo píšu?“ spýtal sa sucho, akoby mu ne-

stálo za to siliť si slabnúci zrak. Jej rozhorčenie nekomentoval, hoci inokedy by iste tlmil manželkine emócie.

„Ach, ani nechci vedieť! Špina, špina sa valí!“ Alžbete sa triasol hlas a premáhal ju plač. „A ako inak, aj Baruková ma prišla upozorniť, že o tebe píšu!“

„Takže ďalší, čo čítajú to svinstvo...“ konštatoval Mráz a opäť si nasadil okuliare, aby mohol zaostriť na novinové písmená. No keďže cítil, ako mu Alžbeta stojí za chrbtom a díva sa mu ponad plece, zvrtol sa k nej: „Nože čítaj ty, Betka!“ podal jej noviny a ukázal na drevené empírové kreslo, do ktorého usádzal klientov.

Alžbeta vycítila, že napriek zdanlivému pokoji, ktorý jej manžel zachovával, je takisto rozrušený. S dôrazom na každé slovo sa teda pustila do nevďačnej úlohy predčitateľky:

„Krajinský úrad v Bratislave povolil v minulých dňoch advokátovi v Himberanoch, dr. Martonovi, zmenu mena. Z dr. Martona sa stal razom dr. Mráz. Vec naoko všedná. Ale len naoko. Preto vysvetlíme vec obšírnejšie,“ nadýchla sa a úkosom sa pozrela na muža. Rozložitým chrbtom v dobre padnúcom šedom saku sa strnulo zapieral do operadla, ale hlavu akoby tlačil bradou ku krku, viečka privreté. Na zvrastenom čele sa mu rysovali vrásky, kútiky úst sa však ani nepohli. „Pokračuj!“ vyzval ju, keď zaregistroval jej skúmavý pohľad.

„Kto je dr. Marton?“ čítala ďalej. „Nositeľ mena, ktoré vzbudzuje v Himberanoch, ale i na celom slovenskom Závrší hrôzu. Dr. Marton je prekrstným Židom. A ako nevedela svätená voda zničiť označenie Žida-muža, tak nezmenila ani jeho dušu. Dr. Marton ostal podnes mazaným židovským fiškálom a vždy mu išlo len o kšeft a groše. Preto správa o tom, že si podal žiadosť o zmenu mena, pôsobila ako bomba. Miestna Hlinkova garda,

Hlinkova slovenská ľudová strana a ostatní veřejní činitelia nasadili všetky páky, aby túto Martonovu žiadosť prekazili. Lebo dr. Marton ostane vždy dr. Martonom, i keby sa stokrát prekrstil a tisíc ráz zmenil meno. Meno dr. Martona je totiž vizitkou. Každý vie, že je to meno židovské. Keď sa však presťahuje napríklad do Banskej Bystrice alebo do Turčianskeho Sv. Martina dr. Mráz, tam nikto nebude vedieť, o koho ide.“

Alžbeta sa odmlčala, ale bála sa pozrieť na muža. Počuť, ako prudšie vydýchol, no inak s plnou vážnosťou ďalej mlčal.

„To je všetko?“ zdvihol k nej zrak.

„Ešte nie. Mám ti to celé dočítať?“ Oľutovala, že spravila prestávku, chcela to už mať za sebou. Mráz iba mlčky prisvedčil a Alžbetin melodický hlas odkrajoval ďalšie vety z hanopisu: „Každý si pomyslí: kresťan a Slovak. A tu to máme! Meno Mráz je dobrou maskou, pod ktorou bude môcť nositeľ ďalej bohatnúť na úkor úbohého slovenského človeka. Hlinkova garda musí stáť na stráži, aby Židia takýmto rafinovaným spôsobom nemizli v slovenskom mori bez stopy a mohli potom ďalej ciccať slovenskú krv. Musíme si zistiť mená všetkých tzv. vplyvných ľudí, ktorí v Martonovom prípade intervenovali, a všetkých budeme verejne pranierovať.“

Ruky s novinami jej bezradne klesli na kolena: „Čo na to povieš?“

„Autor sa podpísal?“

Pokrútila hlavou. „Je tu iba šifra, písmeno á. Nevieš, kto by to mohol byť?“

„Dnes takmer ktokoľvek,“ odvetil a dlaňou sa pošúchal po nakrátko ostrihanom šedivom zátylku. „Aninka je už doma?“ zaujímal sa o dcéru.

„Už by mala byť, dnes má krátky deň, o chvíľu bude obed,“ zadívala sa na majestátne podlahové hodiny v jeho kancelárii.

„To je dobre,“ vstal a nastavil manželke svoje predlaktie, aby sa oňho oprela. „Podme hore teda. A tie noviny mi tu, prosím, nechaj.“

2.

Vyrastala som v Himberanoch a chodila som tam aj do meštianky. Rodičia ma viedli k učeniu a ku knihám, doma sme mali naozaj veľkú knižnicu. Otecko čítal skôr odborné knihy a mamička klasiku, ale aj nové slovenské knižky, pamätám si, že dlhé roky odoberala časopis Živena.

Už to asi nahrávate, však? A mám hovoriť hlasnejšie? Netreba? No, možno budem aj tak, už horšie počujem a potom sa mi zdá, že aj iní. A prečo vás vlastne zaujíma akurát môj príbeh? Pochádzate z Himberan? Nie? A skade teda? Aha, tak vidíte, tam ma nikdy nezavialo. Takže... Na začiatok mám povedať meno a vek, hej? Aha, doplníte to tam vy? Pre istotu teda: volám sa Anna Olšaníková, za slobodna Mrázová, a mám deväťdesiatpäť rokov. Narodila som sa v Himberanoch, kde sa moji rodičia usadili po prvej svetovej vojne. Otecko bol rodák z neďalekých Veľkých Grešlí, to je kúsok ďalej od Himberan, ale stále Závršie. Mamička sa narodila v Bratislave, ale jej matka, ktorú som nepoznala, lebo zomrela ešte pred mojím narodením, pochádzala odniekiaľ zo Slovinska.

Takže – mala som pekné detstvo a azda aj peknú mladosť, pravda, kým sa nedostali k moci ľudáci. Išlo to pomaly a postupne, najprv som počula o takzvaných postrkoch, to keď sa hneď po vyhlásení autonómie ešte v tridsiatom ôsmom

museli niektoré židovské rodiny vysťahovať až na pomedzie slovensko-maďarskej hranice. Mal to byť kolektívny trest po Prvej viedenskej arbitráži, keď pripadli južné časti slovenského územia Maďarom. Ako inak, obviňovali z toho Židov, ktorým sa automaticky pripisovala promaďarská orientácia. Ak sa nemýlim, títo Židia mali byť vyvezení do Maďarska, ale tamojšia strana ich neprijala, takže ostali visieť kdesi medzi hranicami. Moc som rodiny, ktoré vtedy deportovali aj od nás z Himberan, nepoznala, ale otec bol pobúrený a hovoril mamičke, že je to iba začiatok. Potom to akoby utíchlo. Nevieam, koľko sa z tých vypoklonkovaných himberanských Židov vrátilo domov, šlo o tých chudobnejších, hoci povrávalo sa, že prišli aj o to málo, čo mali, a svoje byty našli dočista vyrabované. Chvilu bol pokoj, ale otec všetko sledoval, veď preto si dal ešte vo februári 1939 zmeniť meno. Totiž keď som sa narodila, volala som sa Martonová, celá rodina sme boli Martonovci. No a zmenil to na Mráz, rozhodol sa napochytr, príliš nad tým novým priezviskom nešpekuloval, i keď nezastieram, že to bol zvláštny pocit, volať sa zrazu celkom inak. Na prvý pohľad banalita, ale meno je meno. No a vlastne s tým menom to možno celé začalo, teda pre našu rodinu, lebo raz som prišla zo školy, to som už navštevovala učiteľský ústav v Bratislave, teda strednú školu pre budúce učiteľky. Koľko som mala? Sedemnásť. Keď sme mali kratšie vyučovanie, chodievala som domov na obed, kvôli mne ho rodičia posúvali na neskôr, a marí sa mi, že aj vtedy som sa ponáhľala z vlaku, aby som prišla presne. Bývali sme na Masarykovej ulici, krátko nato ju pomenovali po Hlinkovi, po vojne sa zasa volala po Širokom a teraz je to také neutrálne, že Hlavná. Aj to naozaj bola hlavná ulica. Náš dom bol asi v jej polovici, mal jedno poschodie a nachádzalo sa v ňom viacero samostatných

bytov. Čo si vybavujem, tak tam boli s dvomi deťmi manželia Barkovci a ešte starý pán Stein, vdovec, a iste by som si pospomínala aj na ďalších, ale, pravda, rodiny sa aj hodne sťahovali a striedali. Nie, slúžka Róza s nami nebývala, ona pochádzala takisto z Himberan a mala to cez dve ulice.

Ponáhľala som sa teda z vlaku domov, ale v ten deň som stretla kamarátku Hanku Zábojníkovú, ktorá niesla v košíku dve mačatá, nuž, musela som sa trochu pristaviť a ako sme sa zarozprávali, domov som prišla neskôr. Všimla som si, že mamička plakala, a naivne som si myslela, že asi pre mňa, ale o chvíľku mi už bolo jasné, že sa zomlelo niečo horšie. Pri obede vládlo dusivé ticho, takže som sa dokonca domnievala, že sa rodičia nepohádali. Keď šla Róza upratať kuchyňu a my s mamičkou sme si sadli k šitiu – vedela totiž krásne šiť a vyšívať a chcela ma to naučiť, i keď ja som nikdy taká zručná ako ona nebola –, na pol úst mi povedala, že o ockovi vyšiel hrozný článok v Gardistovi. Vraj aby som sa pripravila, že na to budú ľudia robiť narážky a iste sa to už dostalo do rúk aj niekomu u nás v učiteľskom ústave. Pýtala som od nej tie noviny, no ona pomykala hlavou, že nie, a zasa sa rozplakala. Vtedy ma premkol nepoznaný strach, taký ten mdlý, nekonkrétny, ktorý vyvoláva zlú predtucha, ale neviete pomenovať, čoho presne sa bojíte. My s mamičkou sme predsa boli katolíčky a otecko sa dávno pred vojnou stal evanjelikom. Akurát čo sme mali to nešťastné priezvisko.

3.

Tri dni po vyjdení článku o doktorovi Mrázovi si ho s príjemným zadostučinením opätovne prečítal aj doktor Rárbocký, urastený tmavovlasý chlap tesne pred štyridsiatkou.

Stačilo posunúť potrebné informácie zdatnému redaktorovi a hľa, aký užitočný text vyšiel! Nebolo pochýb, že nastal najvyšší čas riešiť veci radikálnejšie. Či nemal pravdu Šaňo Mach nedávno v Rišňovciach? Uistoval sa Rárbocký. Slováci chceli byť veľkomyselní a nechceli trestať, ale ukázalo sa, že to bola chyba. So Židmi treba spraviť poriadok!

Rárbocký bol takisto právnik ako Mráz, akurát čo si teraz svoju živnosť preniesol priamo do sídla Hlinkovej gardy v Himberanoch, ktorým sa stala moderná budova miestnej sokolovne. Znak telovýchovnej jednoty Sokol tu priamo na jeho pokyn vystriedal mohutný slovenský štátny znak a iniciály Hlinkovej gardy.

Rárbocký vzal papierovú škatuľku s cigaretami značky Egypt a s pôžitkom si jednu zapálil. Zvažoval, či list napíše sám alebo ho nadiktuje pisárke. Nerád sa totiž delil o obsah, ktorý mal ostať utajený, a týkalo sa to aj kancelárskej výpomocnej sily Margity. V ten deň ho však čakalo ešte veľa agendy, a tak prešiel zo svojej priestrannejšej kancelárie do malej miestnosti, v ktorej sa spolu s množstvom úradných papierov, oznamov a listín tiesnila aj postaršia posila sekretariátu himberanskej Hlinkovej gardy. Len čo Rárbocký vošiel, nahrbená Margita v upätej tmavej šatovej sukni vzhľadla od papierov a naučene prikývla: „Áno, pán doktor?“

„Založte si do stroja papier, budem vám diktovať,“ oznámil jej. „Hore dáte pečiatku dôverné a tajné.“

Margita kývla hlavou: „Spoločnite sa, pán doktor.“

„Píšte hlavičku adresáta – generálny sekretariát HSLS v Bratislave, adresa a všetky náležitosti.“ Kým Margita klepala do klávesnice písacieho stroja, Rárbocký si rozopol vrchný gombík na uniforme. Vonku sa oteplilo a v malej miestnosti bolo dusno. Pristúpil k obloku

a chystal sa ho otvoriť, ale pisárka bez toho, aby zdvihla hlavu od práce, poznamenala: „Pán doktor, okno je pokazené. Čosi sa zaseklo a nedá sa vôbec otvoriť.“

Rárbocký pomykal kľukou: „Došľaka! Nahlásili ste to už správcovi budovy?“

„Pokazilo sa iba včera a správcu som už nenašla. Zariadim to.“

„Dobre, píšete teda.“ Rárbocký sa zadíval cez sklo zavretého okna na jednu z hlavných himberanských križovatiek, donedávna ešte prašnú, ale teraz čerstvo vydláždenú, cez ktorú občas prešlo auto. V túto dopoludňajšiu hodinu na nej vládol pokoj, zvykla ožiť až po skončení vyučovania, keď sa z neďalekej školy vyhrnuli deti.

„Dr. Albert Marton, do zátvorky dajte Mráz,“ začal diktovať a s uspokojením počúval Margitin klapot, akoby mohol sluchom kontrolovať, či zapisuje správne, „je advokátom v Himberanoch. Asi pred...“ tu sa mladý veliteľ himberanskej Hlinkovej gardy trochu zastavil, pretože v duchu preratúval, kedy sa vlastne dozvedel, že Marton podniká kroky, aby zakryl svoje židovstvo. „Asi pred mesiacom,“ doplnil, „mu Krajinský úrad povolil zmenu mena na Mráz, dajte čiarku, Margita, a to napriek tomu, že Hlinkova garda a miestna organizácia Hlinkovej ľudovej strany sa proti tomuto dôrazne postavili.“

Rárbocký, ktorý neznášal horúčavu, sa znovu pokúsil otvoriť okno. Zalomcoval kľukou, až mu ostala v ruke, a tak len zahrešil a ledabolo kľuku nasadil späť. „Prečítajte mi poslednú vetu,“ vyzval Margitu, a keď sa opätovne nalaдил na tón svojho listu, pokračoval: „Hodnoverne sme zistili, čiarka, že návrh Okresného úradu tiež bol proti zmene. Napriek tomu, akiste na rôzne intervencie, bola zmena povolená. Teraz bolo vydané vládne nariadenie o židovských

advokátoch. Dr. Marton-Mrás je podľa tohto nariadenia Židom, a tak žiadame, aby za žiadnych okolností nebolo dovolené menovanému prevádzanie pravotárskej praxe.“

Margita si kýchlala a doktor Rárbocký zamrmľal: „Na zdravie!“

„Ďakujem... Praxe,“ zopakovala posledné slovo.

„Nositeľ mena Dr. Marton vzbudzuje na slovenskom Závrší hrôzu.“ Rárbocký sa stále díval cez zatvorený oblok a pocit, že sa v teplej miestnosti potí a nemá dostatok vzduchu, ho primäl trochu zrýchliť tempo diktovania: „Jeho využívanie dôvery ľudu celého okresu je dostatočne známe. Figliarskym spôsobom lákal od nášho roľníckeho ľudu peniaze, nechávajúc si vopred podpisovať prázdnu expenznotu, a takto zinkasoval až dvakrát v tej istej veci honorár, hoci vo veci okrem pravotárskeho listu nič právnického neurobil. Náš slovenský ľud mal v ňom cynického, bezcitného vykorisťovateľa, ktorému nezáležalo na právnom zastupovaní, ale čisto len na ožobračovaní stránok, ktoré sa utiekali pod jeho ochranu. Ochranu dajte do úvodzoviek, Margitka,“ upozornil pisárku s nečakanou vlúdnoťou. Tešilo ho, že mu slová tak ľahko prichodia na jazyk. Považoval sa za obratného štylistu a chvíle, ktoré mu to potvrdzovali, mu prinášali uspokojenie.

„Dala som,“ ubezpečila ho, v jemnom oblúčku odťahla zápästia oboch rúk od klávesnice písacieho stroja, akoby jej ich niekto držal na motúzoch, a hneď nimi opätovne pristála na tom istom mieste ako na klaviatúre, priam akoby začínala novú skladbu.

„Slovák bol preňho len objektom sľubujúcim ľahký zárobok a v našom ľude videl tento Žid vždy iba čosi menejcenného,“ diktoval energicky a hladko Rárbocký. „Preto je v záujme našej slovenskej verejnosti a nášho ľudu

vôbec,“ teraz spravil významnú rečnícku odmlku, ako keď zvykol vystupovať na schôdzach strany alebo na slávnostných zhromaždeniach na himberanskom námestí pred kostolom, „aby menovaný bol čo najskôr vytretý zo zoznamu advokátov, ktorých stav svojou osobou iba znevažoval a svojím jednaním urobil stavom nenávideným. Na stráž! Dr. Juraj Rárbocký, veliteľ Hlinkovej gardy.“

Keď Margita doľukala, vyzval ju: „Ešte raz mi to celé prečítajte.“

4.

Či mal otec nepriateľov? Ach, určite! Mal zavedenú pravo-társku prax, teda advokátsku kanceláriu, vtedy sa advokátom hovorilo aj pravotári. Slušne zarábal, nemali sme sa zle. Pred prvou svetovou vojnou žil v Nemecku i Francúzsku, prešiel kus sveta, darilo sa mu, na čo siahol. Také veci vždy vzbudzujú závišť, no nie? Najmä u konkurencie. Vlastne áno, hovorilo sa, že keď si otvoril živnosť mladý Rárbocký, tak si vraj obehal pomaly polku Himberan, že odteraz môžu ľudia využívať aj jeho služby a za lacnejšie než u Židákov. Bol o dosť mladší než môj otec, rátam aj o takých pätnásť-dvadsať rokov. Otecko sa narodil v roku 1884, takže v tridsiatom deviatom mal... Päťdesiatpäť! Ja ani neviem, kedy sa stal mladý Rárbocký hlavným gardistom. Mňa to nezaújmalo, nebrala som ich ako problém. Občas pochodovali Himberanmi, ale skôr sme sa na nich smiali, že takí panáci.

Zabudla som povedať, že v tom apríli v tridsiatom deviatom, keď písali o oteckovi v Gardistovi, vyšla prvá vládna vyhláška, podľa ktorej sa určovalo, kto je považovaný za Žida. Za zlomový dátum sa ustanovil 30. október 1918, takže kto

sa aj dal pokrstiť, ale až po tomto dátume, už sa to nerátalo. A oteckova smola spočívala v tom, že hoci svoju vieru zanechal ešte v roku 1909, k luteránom sa údajne pridal až vo februári 1919. Čo presne sa zomlelo v ich rodine a prečo opustil židovské náboženstvo, to neviem, nezvykli sme sa o tom baviť, ale raz spomínal, že sa to v jeho rodine stretlo s veľkou nevôľou, veď to bolo ešte za Rakúsko-Uhorska. Zvláštne, že keď sa spoznal s mojou mamou, pravou katolíčkou, nestal sa aj on katolíkom, ale evanjelikom. A pritom sa nakoniec usadil v rodnom kraji na Závvrší, ktoré bolo väčšinou katolícke. Hoci v severnejších obciach, vrátane otcovho rodiska Veľkých Grešlí, žili aj početnejšie evanjelické komunity. Ale podrobnejšie som sa ho na to nikdy neopýtala... Vidíte, mala som.

Jaj, ale v tom apríli, teda myslím v tom aprílovom vládnom nariadení boli aj ďalšie časti, napríklad o advokácii. Snažili sa z nej Židov vytlačiť, aj keď tuším tam boli povolené nejaké malé výnimky. Okrem toho mohol Žid zastupovať iba Žida, takže na otcovu početnú klientelu sa už tešil Rárbocký. A boli tam obmedzenia aj pre iné profesie, ale podrobnosti už neviem. Stále sme dúfali, že otecka sa to týkať nemôže a všetko ostane po starom. Totiž keby mu neuznali tú výnimku, ešte aj mňa a mamičky by sa bol dotkol ten zákon. Stačilo mať jedného rodiča Žida alebo mať Žida za manžela.

No keď som v tie dni našla mamičku niekoľkokrát bezútešne smutnú, zhrýzala som sa aj ja. Otecko to pobadal a v nedeľu pri obede nám priam slávnostne nadniesol, že všetko bude určite v poriadku, lebo akýsi známy, ktorého mal na obecnom úrade, mu dal potajomky nahliadnuť do kópie posudku, ktorý o ňom posielali do Bratislavy na vyššie miesta, a tam vraj stálo, že otecko je morálne i politicky bezúhonný človek a nikdy sa neangažoval v politike, čo bola aj pravda. „No kiež! Kiež by to tak bolo, Albert,“

*kuvikala mamička a teatrálné spínala ruky k lustru, ako-
by Boh sedel celkom blízko, priamo pod naším plafónom.*

5.

Alžbeta Mrázová nechodievala do Bratislavy často, aj keď to z Himberan nemala ďaleko. Pravda, žil tu jej starší brat, ale keďže sa veľmi neráčila s Agnešou, svojou švagrinou, návštevy boli skôr sporadické. Teraz sa však vybrala za synovcom Jožkom, bratovým synom, ktorý pracoval ako redaktor v spoločenskom týždenníku Slovenský úsmev. Zvažovala, či synovca poprosiť, aby sa o jej návšteve Bratislavy rodičom nezmieňoval, najmä nechcela, aby do toho strkala nos Agneša. Napokon jej bolo trápne o niečo také žiadať dospelého muža, teraz už váženého redaktora, ktorému dokonca vyšla aj kniha básní.

Alžbeta sa zo stanice vydala smerom do centra. Jožko ju poprosil, aby sa stretli v kaviarni Luxor, z redakcie na Lazaretskej to bude mať na skok.

S miernymi rozpakmi vošla do zadymeného podniku, našťastie, synovec ju už čakal. O jej pláne nevedel ani Albert. O ceste do Bratislavy mu síce povedala, ale čo tam ide vybaviť, o tom zatiaľ pomlčala. Vyhovorila sa na nákupy a vyšetrenie u zubára, lebo k dentistovi chodievala do hlavného mesta. A potom, nevedela, či vôbec u Jožka pochodí, a ani si nemohla byť istá, či by jej manžel tento druh pomoci privítal.

Letmo sa objala so synovcom a usadila sa k stolíku. Keď si objednali kávu, spýtala sa ho na rodičov, ale skôr ju zaujímala jeho mladá manželka, keďže Jožko sa sotva rok dozadu oženil. „Čakáme prírastok, teta Betka!“ pochválil sa a Alžbeta mu úprimne zablahopriala.

„Kedy, Jožko môj?“

„Dakedy okolo Nového roka.“

„Och, krásne. A ako sa cíti Magduška, všetko je v poriadku?“

Synovec prikývol. Jeho manželku síce zatiaľ nevidela, keďže Mrázovci na svadbu pozvaní neboli. Alžbetin brat dôvodil, že mladí nechcú veľkú svadbu a on to rešpektuje. Nuž, skôr asi rešpektoval svoju ženu, ktorá sa voči nej správala vždy trochu zvláštne, akoby s jemným pohrdaním. Alžbeta jej nevedela zabudnúť slová, ktoré vyriekla ešte kedysi dávno: „A to si chceš naozaj vziať Židáka?“

Jožko vytiahol z aktovky výtlačok Slovenského úsmevu a podal jej ho. „Pre teba! Nové číslo nášho magazínu!“ Na titulnej strane bol záber na jarné mesto, v popredí rozkvitnutá haluz stromu, za ňou panoráma starej Bratislavy a nad všetkým jasné nebo bez mrakov. Alžbeta sa poďakovala a mechanicky zalistovala v časopise. Prvé strany patrili politickému spravodajstvu, a keď zbadala usmiate tváre ľudáckych pohlavárov, zmocnila sa jej obava, že Jožko jej prosbu v okamihu zamietne. Veď robí v časopise, ktorý je síce menej radikálny ako Gardista či Slovák, ale písať musia všetci v rovnakom duchu.

„Zaujímavé, Jožko, pekne ten časopis robíte,“ prikyvovala a cítila, že nadišla chvíľa, aby predostrela synovcovi svoju prosbu. Nadýchla sa a spustila, pričom nevdojak vybrala z kabelky vreckovku, ktorú húžvala v horúcej dlani.

„Jožko, popremýšľaj, poznáš veľa vplyvných ľudí, ako redaktor sa vieš dostať takmer ku každému, nie?“ upierala naňho sivomodré oči, ktoré mali s bratom, ale aj jeho synom všetci rovnaké.

„Pozri, čítal som ten útočný článok v Gardistovi, všetci sme ho čítali...“ Neopýtala sa, kto všetci, ale iste myslel ro-

dinu. Zabolelo ju, že ani jej brat sa neozval a nepovedal niečo útešné. Synovec pokračoval: „Viem, že svák je luterán, ale čo zmôže príhovor radového redaktora, keď ide o vec židovstva. Veď sama vieš, aká je teraz zložitá doba. Pravda, je mi ľúto, že má sváko problémy, ale naozaj neviem, či mu dokážem akurát ja pomôcť. On mal predsa aj lepšie známosti!“

„Pozri, ak by si vedel dať rady, asi by som tu teraz nesedela. Napokon, on ani nechyruje, že som šla za tebou, možno by sa aj hneval, že ťa tým obťažujem,“ dodala s trpkosťou v hlase.

Jožko obozretne stlmil hlas a nahol sa ponad stolík: „Napíš mi do listu všetky dátumy, týkajúce sa jeho vstupu do cirkvi i vášho sobáša. A aj kópiu jeho žiadosti o udelenie výnimky, dobre? Nič neviem sľúbiť, ale pokúsim sa.“ Na malú chvíľu prikryl dlaňou Alžbetinu krčovitú zovretú päsť a potom sa odtiahol, narovnal a seabedomo zvolal na čašníka: „Zaplatím!“

„Ďakujem ti, Jožko,“ Alžbeta sklopila zrak.

„Urobím, čo sa bude dať, veď mne sváko nikdy nepri-chodil ako Žid.“

Odmlčali sa. „Tak – všetko ti pošlem poštou?“ uistila sa Alžbeta v tom, čo zaznelo. Posledná synovcova veta ju totiž pichla. Akoby ju vyniesol z úst svojej matky. Sváko sem, sváko tam – aj toho sváka zaviedla v rodine ona, jej švagriná. Ach, Albert nebude rád, že do toho Jožka zatiahla, pomyslela si.

6.

Mamička to veľmi prežívala. Každý deň bežala do kostola pomodliť sa za otecka a vlastne za celú našu famíliu, veď

nemohla vedieť, či sa neprijme dajaké ďalšie nariadenie, do ktorého budem zahrnutá aj ja, i keď som bola pokrstená katolíčka. Ba čo viac, unúvala sa aj do Bratislavy za mojím bratancom Jožom. Priznala to ešte v ten večer otcovi, ktorý sa namosúril, ale videla som a iste to pobadala aj ona, že je zároveň dojatý.

Jožo Krajčovič bol odo mňa starší o jedenásť rokov a bol to veľký národovec a ľudák. Písal články, básničky, už od mlada sa pohyboval medzi politikmi, novinármi a umelcami. Jeho matka takmer nevedela, ako na nohu stúpiť od samej pýchy na syna! Pracoval v Slovenskom úsmeve, to bol týždenník zameraný na úspechy Slovenska, samá propaganda! Na moju mamu mal slabosť, ona sama mi raz hovorila, že keď bol Jožo malý a ona ešte slobodná, občas ho vartovala a brávala ho na prechádzky k Dunaju. Nikdy ho nezvykla zaťažovať alebo o čokoľvek žiadať, prinajmenšom si na nič také nespomínam, a tak ju asi nedokázal len tak odbiť, i keď mu to iste nebolo po vôli.

Mama potom po dva večery ručne prepisovala akési papiere, i keď otecko len krútil hlavou a hovoril jej, že je to zbytočná námaha. Ale ona tvrdila, že Jožko ju nesklame a hoci má planú matku, koluje v ňom aj poctivá krajčovičovská krv, ktorá neznesie bezprávie a krivdu. Okrem toho, vravela otcovi, človek, ktorý očakáva potomka, teraz lepšie chápe, čo znamená byť otcom a životelom a istotne sa vie vcítiť do ich postavenia.

Naostatok všetky papiere napchala do hrubej obálky, ktorú som zanesla na poštu. Každý deň potom vyčakúvala poštára, či jej nepíše synovec z Bratislavy, vypytovala sa otca i Rózy, či niečo neprišlo, aspoň telegram, až tu zrazu, po niekoľkých dlhých týždňoch, sa u nás raz v sobotu popoludní zjavil vysmiatey Jožo Krajčovič aj so svojou samodruhou manželkou Mag-